
ADVIES OVER DE STRUCTURELE VERANKERING VAN GEZINSONDERSTEUNING VOOR OUDERS VAN DOVE KINDEREN

Achtergrond

De adviescommissie Vlaamse Gebarentaal heeft als opdracht advies uit te brengen en voorstellen te formuleren in verband met alle aangelegenheden die betrekking hebben op het gebruik van de Vlaamse Gebarentaal. Dit advies is tot stand gekomen naar aanleiding van het aflopen van het Welkomproject en de blijvende nood aan gepaste gezinsondersteuning voor ouders van dove kinderen. Het Welkomproject werd gedurende drie jaar als participatieproject kansengroepen in het kader van het Decreet houdende flankerende en stimulerende maatregelen ter bevordering van de participatie in cultuur, jeugdwerk en sport (Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media) gesubsidieerd. Het werd opgestart in 2014 en liep tot eind december 2016. Het behelsde een samenwerkingsverband tussen 't Signaal vzw, de Federatie van Vlaamse DovenOrganisaties (Fevlado), de Universiteit Gent en de Vrije Universiteit Brussel.

Met het aflopen van (de subsidiëring van) dit project in december 2016 kent de zoektocht naar een structurele oplossing/financiering van het aanbod gezinsondersteuning voor ouders van dove kinderen noodgedwongen een nieuwe start. Uw kabinet gaf reeds aan dat het dit aanbod wil ondersteunen, een engagement dat wij toejuichen en snel gevolg van hopen te zien. Via voorliggend advies wil de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal de nood aan een structureel aanbod en de zoektocht naar een structurele oplossing kaderen vanuit haar werking als overheidsadviserend orgaan en koppelen aan de adviezen uit haar memorandum.

Aanbod gezinsondersteuning voor ouders van dove kinderen in het Welkomproject: waarom, wat en hoe?

Vooraleer we tot het advies van de adviescommissie komen, zetten we graag de aanleiding (Waarom?), doelstellingen (Wat?) en realisaties (Hoe?) van het Welkomproject nog even op een rij. Deze tonen namelijk het belang van een structureel aanbod gezinsondersteuning voor ouders van dove kinderen aan.

Waarom?

Het Welkomproject vertrok vanuit drie vaststellingen. We geven hier voor een vlotte leesbaarheid slechts een beknopt overzicht van, maar in de bijgesloten visietekst van het Welkomproject wordt het hoe en waarom van het project veel gedetailleerder uit de doeken gedaan. Bovendien verwijzen we bij de belangrijkste bevindingen hieronder vermeld, naar een bijlage waarin u hier meer uitgebreide informatie over terugvindt. Wij raden u ten stelligste aan om ook deze verhelderende achtergrondinformatie te lezen, zodat u op basis van gedegen achtergrondinformatie kan handelen.

De eerste vaststelling die aanleiding gaf tot het Welkomproject was dat dove kinderen, die in meer dan 95% van de gevallen opgroeien in een horend gezin zonder enige voorkennis van Vlaamse Gebarentaal (VGT) en in 95% van de gevallen een cochleair implantaat hebben¹, weinig tot geen kansen krijgen om op te groeien in een rijke VGT-omgeving vanaf hun geboorte. Het hoeft geen betoog dat het ontbreken van zulk een omgeving belangrijke gevolgen kan hebben op alle ontwikkelingsdomeinen en op de mogelijkheden die dove kinderen en jongeren krijgen om te participeren in de maatschappij². Het is immers door de eigenheid van dove kinderen te erkennen, met waardering voor al de verschillende talen en culturen waarmee zij opgroeien, en hun ouders hierin te ondersteunen, dat zij zich sterk genoeg zullen voelen om volwaardig deel te nemen aan de maatschappij. Vanuit het reguliere opvangnetwerk (NKO-diensten in ziekenhuizen, revalidatiecentra, thuisbegeleidingsdiensten, ...) worden ouders echter meegezogen in een te eenzijdig medisch discours. Vlaamse ouders krijgen in de meeste gevallen niet de juiste of niet genoeg informatie en advies over meertaligheid en de cognitieve, sociale en emotionele voordelen van vroegtijdig verwerven van VGT³. De meerderheid van deze kinderen krijgt dus geen of maar zeer beperkt toegang tot gebarentaal tijdens een periode die als kritiek gezien wordt voor taalverwerving.

De tweede vaststelling was dat er een schrijnend tekort is aan begeleidingsinitiatieven of cursussen VGT die specifiek gericht zijn op jonge ouders van dove baby's, laat staan dat ze frequent, laagdrempelig en betaalbaar worden ingericht. Alle financiële tussenkomsten waar ouders van kunnen genieten hebben betrekking op medische interventies (bv. revalidatie van

¹ Deze cijfers werden in 2015 bepaald door CORA (Commissie voor Ontwikkeling en Research voor personen met een Auditieve handicap) en behelzen de schoolgaande jeugd tot en met einde lager onderwijs.

² Zie bijlage 1 (Het belang van gebarentaal voor dove kinderen voor een optimale ontwikkeling en volwaardige participatie)

³ Mattheijs, L., Loots, G., Mouvet, K., Van Herreweghe, M., Hardonk, S., Van Hove, G., Van Puyvelde, M., Leigh, G. (2012). First Information Parents Receive after UNHS Detection of Their Baby's Hearing Loss. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 17, 387-401. doi: 10.1093/deafed/ens020

Hardonk, S., Desnerck, G., Loots, G., Mattheijs, L., Van Hove, G., Van Kerschaver, E., Sigurjónsdóttir, H.B., Vanroelen, C., & Louckx, F. (2011). From screening to care: a qualitative analysis of the parental experiences related to screening and rehabilitation care for deaf children in Flanders, Belgium. *Volta Review*, 111, 299-324

het gehoor, spraaktraining, cochleaire implantatie) en niet op talige interventies met aandacht voor VGT (bv. Cursussen, begeleidingen of kinderopvang in VGT).

De derde vaststelling was dat de thuisbegeleidingsdiensten, verbonden aan de scholen voor BuO type 7, niet voldoen aan de noden van ouders. De meeste van deze diensten werken nog steeds voornamelijk vanuit een medisch georiënteerde visie waarin VGT niet de plaats krijgt die nodig is om tot de bovengenoemde ontwikkelingsdoelen te leiden⁴. De paar diensten die hun visie de laatste jaren verruimden en openstonden voor samenwerking met het Welkomproject, erkennen dat het welkomproject met haar aanbod een hiaat opvulde en tegemoet kwam aan specifieke maar alomtegenwoordige noden van ouders van dove kinderen, met een expertise die zij zelf niet kunnen aanleveren. Zij zijn - indien u dit wenst – bereid dit in een gesprek te komen toelichten.

Wat en hoe?

Het Welkomproject heeft zich de laatste 3 jaar gericht op het opvullen van een deel van de hiaten voor gezinnen met jonge kinderen (0-4 jaar). Het project heeft ook steeds als doel gehad mee te groeien met deze kinderen, hun ouders en ruimere omgeving, en hen een blijvend aanbod te kunnen garanderen. De hiaten waren echter aanzienlijk, enkel al voor deze leeftijdsgroep, waardoor niet alle oorspronkelijk vooropgestelde doelstellingen bereikt konden worden. Er is dus nog werk aan de winkel.

Toch zijn er de laatste 3 jaar een aantal belangrijke doelstellingen behaald:

- Er werden lesgevers Leren Visueel Communiceren (LVC) opgeleid. De cursus ‘Leren Visueel Communiceren’, die ouders informeert over het belang van VGT en hen een eerste zetje geeft in de richting van een meertalige opvoeding met maximale erkenning van de eigenheid van hun kind, staat op punt. Er staat bovendien een team klaar van 4 dove en 5 horende lesgevers om deze cursussen in hun regio op een structurele manier aan te bieden. De reeds georganiseerde lessen werden zeer enthousiast onthaald door ouders. Zij vragen begrijpelijk echter ook naar een vervolgaanbod, want de introductiecursus van 8 halve dagen is niet voldoende en de cursussen VGT van Fevlado zijn niet afgestemd op de noden van ouders. Naast structurele financiering voor de cursussen LVC is er dus nood aan een intens maar haalbaar – en gratis – vervolgaanbod.
- Naast de cursussen werden er twee ontmoetingsdagen georganiseerd voor ouders met jonge dove kinderen, in Gent en Antwerpen. Deze waren een groot succes. Het waren ongedwongen momenten waarop ouders, dove jongeren en volwassenen elkaar ontmoetten, ervaringen konden uitwisselen en vragen konden stellen. Ouders blijken hier

⁴ Matthijs et al. (2nd review) Mothers of deaf children in the 21st century: dynamic positioning between the medical and cultural-linguistic discourses. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*

een grote nood aan te hebben en zijn vragende partij voor bijkomende ontmoetingsdagen.

- Er werd een dove gebarentaalcoach ingezet, een dove expert die ouders in reële gezinssituaties begeleidt om er VGT een plaats te geven. De dove gebarentaalcoach, wiens opdracht eind juni 2016 afliep, ging tot nu toe langs bij 8 gezinnen. Na afloop werden ouders bevroegd worden over dit aanbod, waaruit bleek dat dit voor hen uniek en veelbetekenend is geweest. Het droeg in zeer grote mate bij aan het proces dat ze aangingen om om te gaan met het doof-zijn van hun kind. De informatie, vergaard tijdens de reeds afgelegde bezoeken, wordt verder ook gebruikt als data om een beroepscompetentieprofiel voor een dove gebarentaalcoach op te stellen. Dat zal als basis gebruikt worden om het werk van een dove gebarentaalcoach verder te verfijnen en optimaliseren en een opleiding voor nieuwe dove gebarentaalcoaches te ontwikkelen.
- Er werd een dialoog opgestart met de bestaande thuisbegeleidingsdiensten om op die manier meer openheid te creëren voor de meertalige visie. Het Welkomproject is er in geslaagd hier al een mooie weg in af te leggen, maar gezien de geschiedenis en achtergrond van de thuisbegeleidingsdiensten is dit echter een proces van lange adem. Naast de thuisbegeleidingsdiensten zijn er ook nog andere diensten die een gelijkaardig proces zouden moeten doorlopen, zoals revalidatiecentra, diagnostische centra, ziekenhuizen, enz.. Het is belangrijk dat de dialoog met de thuisbegeleidingsdiensten kan worden verder gezet, en die met de andere diensten opgestart. Zolang dat niet ten gronde kan gebeuren is het water naar de zee dragen, en kan het verschil niet gemaakt worden. Om die dialoog ook na het Welkomproject verder te zetten, werd in de schoot van het participatieproject een gids voor thuisbegeleidingsdiensten ontwikkeld. Die is gebaseerd op de ervaringen van alle betrokkenen in de voorzichtige maar vruchtbare samenwerking die ze hadden met twee thuisbegeleidingsdiensten (Sint-Lievenspoort en thuisbegeleidingsdienst Woluwe). De wetenschappelijk geanalyseerde interviews (onder toezicht van VUB en UGent) werden verwerkt tot een praktische gids die inspeelt op de aarzelingen en bekommernissen van thuisbegeleidingen en hen motiveert om in de toekomst structurele samenwerkingsverbanden aan te gaan met de dove vroegbegeleiders (dove thuisbegeleiders en/of dove gebarentaalcoaches). Dankzij de positieve ervaringen van beide betrokken thuisbegeleidingsdiensten, steunen deze het idee om de samenwerking verder te zetten. Diepgaandere dialoog blijft hierbij nodig met het oog op een goede afstemming tussen beide begeleidingsvormen.
- In het kader van de cursussen LVC en de ontmoetingsdagen werden er gesprekken aangegaan met Kind en Gezin, omdat deze cursussen gezien kunnen worden als een vorm van preventie en opvoedingsondersteuning. Kind en Gezin zal het aanbod van het Welkomproject mee helpen verspreiden vanuit hun nationale kern en vanuit de regionale Huizen van het Kind. Kind en Gezin werkt momenteel ook aan een visietekst waarin VGT gepromoot wordt binnen een meertalig opvoedingskader. De eerste draft van de visietekst werd al toegelicht aan de adviescommissie VGT, die hierop feedback gaf. Ook deze samenwerking met Kind en Gezin zou verder moeten kunnen uitgebouwd worden.

Fevlado en 't Signaal spraken ondertussen af om, na afloop van het Welkomproject, een aantal zaken op eigen initiatief verder te zetten. Zo zal Fevlado onder meer een

oudervereniging helpen opstarten, de samenwerking met Kind en Gezin verder uitbouwen, en de thuisbegeleidingsdiensten blijven sensibiliseren. Dit is echter een grote opdracht voor een organisatie met beperkte structurele middelen en een brede opdracht m.b.t. een ruime waaier aan levensdomeinen, naar gebarentalige doven in alle leeftijdscategorieën.

Advies van de adviescommissie VGT

Het hoeft geen betoog dat er een grote behoefte is aan het aanbod gezinsondersteuning voor ouders van dove kinderen, naar het model van het Welkomproject, met betrokkenheid van dove onderzoekers, professionals en ervaringsdeskundigen. Een dergelijk aanbod staat immers omschreven als een recht in het door België geratificeerde VN-Verdrag inzake de rechten van Personen met een Handicap (art. 24 §3b: de overheid moet het leren van gebarentaal faciliteren en de taalkundige identiteit van de Dovengemeenschap bevorderen), het VN-Verdrag inzake de rechten van het Kind (art. 30: elk kind dat tot een taalminderheidsgroep behoort heeft het recht om samen met andere leden van zijn/haar groep zijn/haar cultuur te beleven en zich van zijn/haar eigen taal te bedienen en art. 6: De Staten die partij zijn, waarborgen in de ruimst mogelijke mate de mogelijkheden tot overleven en de ontwikkeling van het kind) en wordt vooropgesteld door het Comité van de Rechten van het Kind (General Comment, n°9§41: ouders van dove kinderen moeten onder meer vorming krijgen met betrekking tot het gebruik van gebarentaal, zodat alle gezinsleden met het dove gezinslid kunnen communiceren).

In functie van een gepast aanbod gezinsondersteuning voor ouders van dove kinderen adviseert de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, zoals reeds vooropgesteld in haar Memorandum, daarom om:

- de reeds opgestarte dialoog, intern en met de nodige partners (VAPH, Kind en Gezin, kabinet van Cultuur, Jeugd, Sport en Media ...) verder te zetten, en de nodige maatregelen te treffen **tot er structurele financiering is** die voor ouders van dove kinderen tijdig, gratis en op redelijke afstand van hun huis, het hierboven vernoemde cursusaanbod VGT en begeleiding aan huis van een dove gebarentaalcoach garandeert.
- de dialoog aan te gaan met het kabinet van Werk, Economie, Innovatie en Sport, om 1. mogelijkheden tot tijdskrediet te bespreken, zodat ouders op een haalbare manier het intensieve traject kunnen aangaan om VGT al in de eerste levensjaren als volwaardige taal in een meertalige opvoedingskader aan te bieden aan hun kind, **2. budgetten te zoeken die toelaten de huidige aanzet tot een beroepscompetentieprofiel voor een dove gebarentaalcoach verder te verfijnen en op punt te stellen, zodat het beroep een volwaardige plaats kan krijgen op de arbeidsmarkt.**
- actief ruimte te creëren voor dialoog en samenwerking te stimuleren tussen de partners van het Welkomproject en thuisbegeleidingsdiensten, revalidatiecentra, diagnostische centra, ziekenhuizen, enz. Andere partners die hierbij uitgenodigd zouden moeten worden zijn de onderwijssector/GON-begeleiding, de Vlaamse Gebarentaalgemeenschap (bijv. Jong-Fevlado, kinderclubs voor dove kinderen, hun broers en zussen, en horende kinderen van dove ouders, ...) en reguliere opvangdiensten.

Meer informatie over dit advies: Geert Dirickx, voorzitter van de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, voorzitter@adviesvgt.be of 02 553 69 89

Dit advies werd bezorgd aan:

- Jo Vandeurzen, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
- Liesbeth Homans, Viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Binnenlands Bestuur, Inburgering, Wonen, Gelijke Kansen en armoedebestrijding
- Philippe Muyters, Vlaams minister van Werk, Economie, Innovatie en Sport
- Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
- Commissie voor Wonen, Armoedebeleid en Gelijke Kansen
- Commissie voor Economie, Werk, Sociale Economie, Innovatie en Wetenschapsbeleid

Namens de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal
Geert Dirickx, voorzitter